

СЕКЦІЯ 2 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2021-43-2

УДК 330.31:332.14

Клевцевич Н.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом
Одеського національного економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2010-4814>
E-mail: wqz820731@gmail.com

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОТГ

Стаття присвячена актуальній темі сьогодення – запровадженню концепції циркулярної економіки в економіку об'єднаних територіальних громад, в рамках забезпечення стійкого розвитку, яка передбачає поступовий перехід від лінійної моделі економіки до економіки замкненого циклу. В статті розкривається загальне поняття циркулярної економіки, наведено історичний екскурс щодо його виникнення. Крім того, в статті зроблено аналізування публікацій експертів, в тому числі іноземних, в рамках зазначеної тематики. Також в статті представлено розгляд бізнес-моделей циркулярної економіки, які могли б бути корисними для використання на місцевому рівні та наведена точка зору автора, щодо можливого їх використання в практиці господарювання на місцевому рівні. Зроблено висновок що врахування ідей циркулярної економіки при формуванні напрямків розвитку громад є не лише сучасним трендом, але й дуже важливим поштовхом до забезпечення їх конкурентних переваг в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: циркулярна економіка, зелена економіка, економіка замкненого циклу, бізнес моделі циркулярної економіки.

Клевцевич Н.А. ЦИРКУЛЯРНАЯ ЭКОНОМИКА КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОТГ

Статья посвящена актуальной теме сегодняшнего дня – внедрению концепции циркулярной экономики в экономику объединенных территориальных общин, в рамках обеспечения устойчивого развития, которая предусматривает постепенный переход от линейной модели экономики к экономике замкнутого цикла. В статье раскрывается общее понятие циркулярной экономики, приведены исторический экскурс для его возникновения. Кроме того, в статье сделан анализ публикаций экспертов, в том числе иностранных, в рамках указанной тематики. Также в статье представлено рассмотрение бизнес-моделей циркулярной экономики, которые могли бы быть полезными для использования на местном уровне и приведена точка зрения автора относительно возможного их использования в практике хозяйствования на местном уровне. Сделан вывод что учет идей циркулярной экономики при формировании направлений развития общин является не только современным трендом, но и очень важным толчком к обеспечению их конкурентных преимуществ в долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: циркулярная экономика, зеленая экономика, экономика замкнутого цикла, бизнес модели циркулярной экономики.

Klievtsievych Nataliia. CIRCULAR ECONOMY AS A CONDITION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OTG

The article is devoted to the current topic of today – the introduction of the concept of circular economy in the economy of united territorial communities, in the framework of sustainable development, which involves a gradual transition from a linear model of economy to a closed cycle economy. The article reveals the general concept of circular economy, gives a historical digression into its origin. In addition, the article reviews the research of scientists from different countries on the subject of circular economy. The article also presents a review of business models of the circular economy in leading European countries, which could be useful for use at the local level in Ukraine, provides some comments on their application. Taking into account the best European practices, recommendations are given to Ukraine on the transition from a traditional (linear) economy to a circular economy. It is concluded that taking into account the ideas of the circular economy in shaping the development of communities is not only a modern trend, but also a very important impetus to ensure their competitive advantage in the long run. Further implementation of innovative business models can ensure that technical and biological materials continue to play an active role in the community economy and that important natural resources are preserved. There are still many issues that need detailed research and practical implementation at both the state and local levels of public administration and at the business level. Therefore, the path to an eco-future remains relevant and open in terms of Ukraine's development. The state already has the first steps and a plan until 2030 on how to reduce the level of garbage, raise the level of awareness of citizens and businesses in terms of the transition to a circular economy. The transition to a circular economy, in particular through the use of renewable energy, will reduce the negative impact on the environment and ensure the balance of environmental, economic and social components of sustainable development. This article is an overview, it will help to be acquainted with the concept of circular economy and see the real situation in terms of Ukraine's development.

Keywords: circular economy, green economy, business model of a circular economy.

Постановка проблеми. З початку промислової революції та до недавнього часу все світове господарство розвивалося та функціонувало на умовах лінійної економіки. Суть якої

полягала в тому, що ресурси природи забезпечували виробничі ресурси, які потім лягали в основу створення товарів масового виробництва і перетворювалися у відходи після однократ-

ного використання. Така економічна модель масового виробництва і масового ж споживання сьогодні ставить під сумнів стабільність майбутнього всього людства і світової економіки в цілому. Наразі ми споживаємо природних ресурсів майже в двічі більше, ніж можемо замінити. Разом із цим чисельність людства планети з кожним роком збільшується а це буде стимулювати попит на ресурсоємні продукти, такі як транспортні засоби, побутові товари тощо. Для досягнення і підтримки рівноваги в екосистемі планети зараз активно впроваджується концепція сталого розвитку, на різних рівнях публічного управління, яка включає в себе три аспекти: економічний, соціальний та екологічний. Певним базисом того, щоби стійкий розвиток, в тому числі на рівні окремих територіальних одиниць, зміг бути досягнутий у майбутньому, є реформатування свідомості людства яке передбачало б більш свідоме виробництво і споживання тобто перехід до циркулярної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню концепції циркулярної економіки присвячено чимало робіт українських та зарубіжних учених. Серед закордонних вчених, які присвятили свої роботи сутності, основам реалізації моделі циркулярної економіки, можна виділити М. Стачті, М. Зілса, Х. Нгуєна. Методологічним аспектам вивчення принципів та систем управління сталим розвитком на основі використання концепції циркулярної економіки присвячені праці Уоррен Мабі, Чен Демін, Фелікс Престон. Аспекти циркулярної економіки на рівні державного управління цими процесами, належать Ендрю Фліну, Магдалені Ніколіч, Лінчу Нічоласу, Пітеру Фендту та іншим. В Україні питанням промислової модернізації та інноваційного розвитку приділили увагу О. Алімов, В. Геєць, М. Войнаренко, І. Єпіфанова. Питанням трансформаційних змін в економіці, зокрема в рамках екологічних змін піднімали у своїх роботах українські вчені, зокрема: О. Бобровська, В. Геєць, Н. Васильєва, Л. Гриценко, Л. Мусіна, Д. Грицишен, В. Євдокимов та інші. Разом із цим, слід відмітити, що проблематика циркулярної економіки постійно змінюється під впливом актуальних на сьогодні соціально-економічних та політичних обставин. Тому важливість дослідження питань розвитку циркулярної економіки України, в тому числі на місцевому рівні, обумовлює важливість теми даної статті.

Метою статті є розгляд концепції циркулярної економіки, як основи сталого розвитку окремих територіальних одиниць, і можливих ефектів, які супроводжують її реалізацію в довгостроковій перспективі. Крім того, буде зроблено оцінювання деяких перспектив реалізації даної концепції на місцевому рівні нашої країни.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. В середині ХХ ст. науковці, дослідивши негативні тенденції НТП, дійшли

до висновків про неможливість розвитку економіки тільки шляхом експлуатації лінійної моделі розвитку промисловості та приступили до пошуку альтернативних варіантів вирішення цієї проблеми.

Так, у 1992 році на Конференції ООН була прийнята концепція сталого розвитку суспільства (світу, країни, регіону, громади), під якою розумівся гармонійний розвиток виробництва, соціальної сфери, населення і природи, який передбачав використання природних ресурсів, пріоритети інвестиційної політики і науково-технічний розвиток, і відповідні зміни інституціонального середовища покликані зміцнювати теперішнє економічне становище для найбільш ефективного покриття потреб людства у майбутньому [1].

Згодом, в 2011 році наголос був здійснений на питання соціальної справедливості та погіршенні екологічних обставин на планеті, наслідком чого стала концепція зеленої економіки, яка передбачала вирішення проблем пов'язаних зі змінами клімату, викидами парникових газів, виснаженням природних ресурсів, а також інших масштабних екологічних проблем, які також включали наростаючу соціальну нерівність.

У червні 2012 р. Конференція «РІО + 20» прийняла остаточний документ – «Майбутнє, яке ми хочемо», прописавши ключові цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ).

У 2015 р. в документі ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» були позначені 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) і 169 завдань для досягнення стійкого розвитку, які прийшли на зміну ЦРТ. Ці цілі є всеохоплюючими оскільки об'єднують в собі різноманітні елементи сталого розвитку: соціальні (цілі 1–5, 10), екологічні (цілі 6, 13–15), економічні (цілі 7–9, 12) та інституційні (цілі 11, 16, 17).

Рух в напрямку цих векторів має сприяти реформатуванню доволі марнотратного способу життя людей в розвинених країнах і підвищеної ефективності використання ресурсів у виробництві в країнах, що розвиваються, тобто сприяти соціально-економічному розвитку з певними екологічними вимогами та обмеженнями.

Весь комплекс визначених цілей стійкого розвитку передбачає, взаємозалежність та взаємовплив результатів досягнутих в одних сферах на результати інших сфер, і що такий розвиток повинен збалансувати економічний, соціальний, та екологічний аспекти як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні окремих її територій, громад.

Забезпечення сталого розвитку, в нашій країні, можна відстежити на декількох рівнях (підприємства, ОТГ, регіону та національної економіки).

І оскільки, сталий розвиток розглядають в контексті трьох складових, зрозуміло, що сталий розвиток ОТГ виявляється також у трьох

сферах: економічній, екологічній та соціальній, які взаємопов'язані між собою.

Так, економічні параметри сталого розвитку ОТГ можуть виявляються через економічне зростання ОТГ, ініціацію розвитку малого та середнього підприємництва, підвищення рівня енергозбереження, більш відповідального використання енергоресурсів, підвищення конкурентоспроможності ОТГ тощо; екологічна складова передбачає збереження і поліпшення навколишнього середовища, скорочення шкідливих викидів в атмосферу, переробку твердих відходів та ін.; соціальна складова пов'язана із поліпшення умов праці, побуту, покращення добробуту населення, удосконалення якості створеного продукту, виконаних робіт чи наданих послуг на території ОТГ, якості життя населення тощо.

Але досягнення цих цілей, з нашої точки зору, вимагає зміни переважаючої до теперішнього часу лінійної моделі економічного розвитку з метою переформатування наявних зараз типів виробництва та споживання в замкнуту відтворювальну схему, де розробка всіх продуктів передбачатиме можливість переробки або повторного використання тобто циркулярну модель.

Наразі все більше уваги приділяється концепції циркулярної економіки, підґрунтям якої є принцип «take, make, reuse», спрямований на повторне використання та утилізацію продукції в кінці її життєвого циклу. Прототипом цієї концепції є кругообіг ресурсів у живій природі, де жодна ланка не є зайвою і знаходить своє повторне використання для користі інших істот в екосистемі, але поширення виробничої діяльності змістило цей кругообіг у лінійний формат [2].

Підходи, що лежать в основі циркулярної економіки, не є чимось новим для України. Наразі концепція циркулярної економіки є підсумком досліджень науковців в галузі зеленої економіки, промислової екології, економіки природокористування тощо.

Вперше поняття і концепція циркулярної економіки стали згадуватися в літературі з 1960-х рр. минулого сторіччя.

Так, в 1966 р американський економіст К. Боулдинг висунув теорію Землі як космічного корабля «Земля, – на думку автора, – стала єдиним космічним кораблем, і тут немає необмежених резервуарів, звідси людина має знайти своє місце в циклічній екологічній системі» [3].

У 1972 р Д. Медоуз зі співавторами представив роботу «Межі зростання», до основних ідей якої належала необхідність розробки і виготовлення продукції для ефективного повторного використання [4].

В кінці 1980-х рр. група вчених У. Стахіль, М. Браунгарт і У. Макдоно відродили ідею функціонування економіки як замкнутого кола, і досліджували її вплив на конкурентоспроможність компаній, економію ресурсів, створення нових робочих місць і скорочення відходів [5].

У 1990-х рр. чітке визначення поняття «циркулярна економіка» спробував дати відомий економіст-еколог Девід Пірс. У роботі «Економіка природних ресурсів і навколишнього середовища» вони вказали, що традиційна економіка відкритого типу розвивалася без будь-яких побудов в тенденції до переробки, що відбивається в поводженні з навколишнім середовищем як резервуаром для відходів [6].

Пізніше було сформульовані схожі за своєю суттю концепції «від колиски до колиски» (Cradle-to Cradle) і промислової екології (Industrial ecology), які також вплинули на формування сучасних поглядів щодо циркулярної економіки.

Наразі під циркулярної економікою розуміється економіка, яка відрізняється замкнутим характером і яка характеризує систему виробництва і споживання з найбільш продуктивним використанням ресурсів, без відходів із зменшенням негативних впливів на навколишнє середовище.

Тобто, концепція циркулярної економіки спрямована на вирішення завдання одночасного підвищення екологічної і економічної ефективності.

Доволі часто циркулярну економіку отожднюють з зеленою економікою, але це не одне й теж саме. Послідовники концепції зеленої економіки переконані, що неможливо задовольнити зростаючі потреби суспільства, при обмежених ресурсах нашої планети. На їх думку все на планеті взаємопов'язано, а тому людство повинно бути зацікавлене в скороченні вуглецевого сліду при виробництві та споживанні. Тобто з точки зору зеленої економіки екологічні принципи повинні превалювати над економічними.

Циркулярна економіка пропонує певні механізми організації поновлюваного виробництва і споживання. Тобто, циркулярна економіка доводить економічні переваги зеленої, відзначаючи вигоду від замкнутих циклів виробництва, використання поновлюваних ресурсів, перевага усвідомленого користування речами [7].

На перший погляд, в короткостроковій перспективі, циркулярна модель економіки ОТГ може здатися нерентабельною та дорогою: споживач повинен платити за товари більш високі ціни, виробник інвестувати більше в роботу щодо підвищення якості товару. Але в довгостроковій перспективі може бути досягнута більша користь, порівняно з лінійною моделлю, оскільки виробник і споживач не конкурують один з одним, а зацікавлені в спільному вирішенні завдань, пов'язаних з підвищенням добробуту обох. Основним параметром результативності в циркулярній економіці є, нерентабельність, а сукупний еколого-економічний ефект. Циркулярна економіка не тотожна з зеленою економікою і суттєво перевищує її межі, оскільки в її базі не тільки відродження навколишнього середовища, але й розвиток

сил природи взагалі. Як вважають експерти [8] «...стала ефективність досягається заміною того, що не потребує розвивати нові промислові виробництва, вона пропонує значну кількість нових робочих місць, цінні продукти і соціальну справедливість».

Практична реалізація концепції циркулярної економіки відбувається в рамках реалізації п'яти загально визнаних бізнес-моделей, узагальнених експертами Accenture, що діє під егідою фонду Еллен МакАртур, орієнтованих на впровадження технологій, що сприяють використанню меншої кількості ресурсів для виробництва продуктів і / або послуг; продовження терміну служби існуючих продуктів і / або послуг шляхом ремонту та відновлення; завершення життєвого циклу продуктів шляхом їх переробки. Так, циркулярні постачальники потрібні для створення, виробництва і розповсюдження матеріалів, що переробляються, які запобігають похованню і спалюванню відходів. Алгоритми відновлення ресурсів сприяють переробці продукції і відходів в нову сировину і використанню її в новому виробничому циклі. Використання платформ для обміну дозволяють розвивати повторне використання продукції, а бізнес-моделі пов'язані з продовженням життєвого циклу продукції, являють собою промислове відновлення і ремонт колишньої продукції, що була у користуванні, її окремих елементів. Здійснення бізнес-моделі «продукт як послуга» дозволяє підприємствам надавати продукцію споживачам у тимчасове користування з певним пакетом супутніх послуг, у тому числі з технічним обслуговуванням. При цьому компанії можуть використовувати їх окремо або в комбінації для скорочення енергоспоживання, підвищення ефективності використання ресурсів, збільшення споживчої цінності і прибутку.

Висновки. Підсумовуючи викладене відзначмо, що циркулярна економіка забезпечує поетапне відтворення, яке базується на засадах підвищення ефективності використання ресурсів та зменшенні безвідходності виробничих процесів, що закладені в самій природі. Врахування ідей циркулярної економіки при формуванні напрямків розвитку громад є не лише сучасним трендом, але й дуже важливим поштовхом до забезпечення їх конкурентних переваг в довгостроковій перспективі. Хоча такі перетворення ставлять перед керівниками

на місцях багато викликів, які можуть бути вирішені внаслідок раціональних стратегічних управлінських рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. United Nations Conference on Environment and Development. The Earth Summit. June 3–14, 1992.
2. Пахомова Н., Рихтер К., Ветрова М. Переход к циркулярной экономике и замкнутым цепям поставок как фактор устойчивого развития. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2017. Т. 33. Вып. 2. С. 244–268.
3. Boulding K. The Economics of the Coming Spaceship Earth / K. Boulding. Classics in Environmental Studies. An Overview of Classic Texts in Environmental Studies / editors: N. Nelissen, J. van der Straaten, L. Klinkers. Utrecht, the Netherlands : International Books, 1997. P. 218–228.
4. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Межі зростання. 30 років по тому / Пер. з англ. Москва : ИКЦ. «Академкнига», 2007. 342 с.
5. McDonough, W., Braungart, M. Design for the Triple Top Line: New Tools for Sustainable Commerce. *Corporate Environmental Strategy*. 2002. Vol. 9. P. 251–258.
6. Pearce D. Blueprint for a green economy / David Pearce, Anil Markandya, Edward Barbier. London : Earthscan Publications Ltd, 1989. 193 p.
7. Cato M. S. Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice / M. S. Cato. London : Earthscan, 2009. 224 p.
8. The Green Economy Pocketbook: The case for action. The Green Economy Coalition. London, 2010. 54 p.

REFERENCES:

1. United Nations Conference on Environment and Development. The Earth Summit (1992). June 3–14.
2. Pakhomova N., Richter K., Vetrova M. (2017) Perehod k cirkuljarnoj jekonomike i zamknutym cepjam postavok kak faktor ustojchivogo razvitija [Transition to a circular economy and closed supply chains as a factor of sustainable development]. *Bulletin of St. Petersburg University*. Vol. 33. Issue. 2. P. 244–268. (in Russian)
3. Boulding K. (1997) The Economics of the Coming Spaceship Earth / K. Boulding. Classics in Environmental Studies. An Overview of Classic Texts in Environmental Studies / editors: N. Nelissen, J. van der Straaten, L. Klinkers. Utrecht, the Netherlands: International Books, P. 218–228.
4. Medouz D., Randers J., Medouz D. (2007) Mezhi zrostannya. 30 rokov po tomu [Growth limits thirty years later] / Per. z ang. Moscow: YKCh. «Akademknyga», 342 p. (in Ukrainian)
5. McDonough, W., Braungart, M. (2002) Design for the Triple Top Line: New Tools for Sustainable Commerce. *Corporate Environmental Strategy*, vol. 9, pp. 251–258.
6. Pearce D. (1989) Blueprint for a green economy / David Pearce, Anil Markandya, Edward Barbier. London: Earthscan Publications Ltd, 193 p.
7. Cato M.S. (2009) Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice / M.S. Cato. London: Earthscan, 224 p.
8. The Green Economy Pocketbook: The case for action. The Green Economy Coalition. London (2010). 54 p.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2021.
The article was received 02 August 2021.